

MUSTRA – Model
usaglašavanja sistema
obrazovanja i tržišta rada

B()Š

Beogradska
otvorena
škola

Beogradska otvorena škola
Masarikova 5/16, 11 000
Beograd
Telefon: +381 11 3061 372
Faks: +381 11 36 13 112
Web: www.bos.rs

UPISNA POLITIKA, STRUČNE PRAKSE I ZAVRŠNI/MATURSKI ISPITI

- šansa za efektivno
povezivanje srednjeg
stručnog obrazovanja i
tržišta rada -

Sažeti predlog praktične politike

REZIME

Problem kojim će se baviti ovaj sažeti predlog praktične politike jeste izostanak sistemske i kontinuirane saradnje između privrede i srednjeg stručnog obrazovanja, što je viđeno kao jedan od uzroka visoke nezaposlenosti mladih sa jedne strane, kao i nemogućnosti privrede da pronađe adekvatno kvalifikovanu radnu snagu, sa druge strane. Konkretno, ovaj dokument se bavi problemom **nedovoljne efektivnosti i relevantnosti upisne politike, stručnih praksi i završnih i matorskih ispita po novom konceptu, što onemogućava dostizanje i održavanje kvaliteta i relevantnosti srednjeg stručnog obrazovanja, kao i efikasnosti upotrebe svih dostupnih resursa.**

Reformski procesi i brojni projekti, započeti još od 2002. godine, sproveli su ograničen broj uspešnih mera za unapređenje srednjeg stručnog obrazovanja, tako da saradnju sa poslodavcima danas, na nivou sistema i nivou ustanova, odlikuje diskontinuitet, pretežno *ad hoc* ili *post festum* uključivanje. Ovo se ogleda u upisnim politikama koje nisu dovoljno usklađene sa potrebama tržišta rada, kao i u nedovoljno razrađenim mehanizmima za organizovanje stručne prakse i završnih/maturskih ispita koji bi omogućili lakše i brže zapošljavanje učenika. Kao posledicu toga imamo mlade koji izlaze na sve zahtevnije tržište rada nedovoljno osposobljeni za rad i zanimanja, koja bi im mogla omogućiti posao ukoliko bi raspolagali odgovarajućim stručnim znanjima i kompetencijama.

Kako bi se obezbedio kvalitet, efektivnost i relevantnost čitavog srednjeg stručnog obrazovanja neophodno je:

- a) **Unaprediti i pravovremeno primeniti postojeći strateški i normativni okvir u oblasti srednjeg stručnog obrazovanja;**
- b) **Unaprediti upisnu politiku u srednje stručne škole, programe i realizaciju stručnih praksi i završnih/maturskih ispita po novom konceptu.**

Prilagođavanje sistema srednjeg stručnog obrazovanja potrebama tržišta rada

Uprkos brojnim reformskim procesima, inicijativama i projektima, započetim još od 2002. godine, **mere sprovođenja obrazovne politike u sferi srednjeg stručnog obrazovanja - upisna politika, stručne prakse i završni/maturski ispiti mature po novom konceptu i dalje su nedovoljno efektivne i relevantne.**

Sistem srednjeg stručnog obrazovanja je pretežno orijentisan ka unutra, a u manjoj meri ka spolja – ka društvu i tržištu, za koje obrazuje mlade ljude. Jedno od glavnih strateških pitanja u procesu ostvarivanja ekonomskog rasta i utvrđivanja razvojnih potencijala na nacionalnom nivou jeste razvoj radne snage koja poseduje znanja i veštine neophodne za obavljanje savremenih poslova. Globalna konkurencija na lokalnom tržištu, ubrzani tempo inovacija i tehnološki napredak, nestabilno i sve zahtevnije tržište rada, kao i nepovoljna demografska kretanja, odavno su pred obrazovanje stavili ozbiljne izazove. Nažalost, odgovor u vidu odlučnog menjanja i blagovremenog prilagođavanja srednjeg obrazovanja je izostao.

Počev od 2003. godine na inicijativu Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, uz podršku Evropske Unije i GIZ-a, započela je

implementacija projekta Reforma srednjeg stručnog obrazovanja, koji je doprineo unapređenju četvorogodišnjih obrazovnih profila.¹ Ubrzo nakon lansiranja ovih međusektorskih projekata usvojena je i Strategija razvoja srednjeg stručnog obrazovanja 2006. godine, Akcioni plan za njeno sprovođenje (2009.), da bi 2012. bila usvojena i Strategija razvoja obrazovanja do 2020.

Prema *Zakonu o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja*, 2005. godine je počeo sa radom Nacionalni prosvetni savet, koji kao jednu od osnovnih nadležnosti ima praćenje i analiziranje stanja obrazovanja na svim nivoima i usaglašenosti sistema obrazovanja sa evropskim principima i vrednostima; a 2009. godine Savet za stručno obrazovanje i obrazovanje odraslih, čija je jedna od nadležnosti da prati, podstiče i usmerava aktivnosti koje povezuju obrazovanje i zapošljavanje i njihov uticaj na privredni razvoj. U okviru Centra za stručno obrazovanje i obrazovanje odraslih pri Zavodu za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja, a u partnerstvu sa Privrednom komorom Srbije, formirana su Sektorska veća, stručna i savetodavna tela za 4 sektora privrednih i društvenih delatnosti čija je glavna uloga

1 Od aprila 2013. godine ovaj projekat je ušao u petu fazu koja se sastoji u reformi trogodišnjih zanatsko – tehničkih profila, tako da oni budu u većoj meri usklađeni sa tržištom rada. U nastavu su od septembra 2014. godine uvedena tri nova obrazovna profila (bravar-zavarivač, električar i industrijski mehaničar), po ugledu na dualni sistem obrazovanja.

iskazivanje potreba za kvalifikacijama na tržištu rada u Srbiji, između ostalog kroz: promovisanje dijaloga i neposredne saradnje između sveta rada i sveta obrazovanja, i promovisanje mogućnosti za zapošljavanje i obučavanje unutar sektora. Iako aktivna tokom 2012. godine, Veća su prestala da funkcionišu u 2013. godini, što je u velikoj meri uticalo na izostanak sistemske saradnje srednjeg stručnog obrazovanja i privrede.

Od 2002. do 2012. godine uvedeno je 70 oglednih obrazovnih profila (do danas je u redovnu nastavu prevedeno 38 profila), koje je (zaključno sa 2012.) završilo 1.610 odeljenja. Kroz ove profile se uvode osavremenjeni kurikulumi i realizuje se više časova praktične nastave, čime bi učenici trebalo da se bolje pripreme za direktan prelazak u svet rada. Ovo je u skladu sa nastojanjima da se upisna politika (ponuda obrazovnih profila) prilagođava potrebama privrede. Jedna od ključnih novina koja je uvedena 2005. godine je novi koncept maturalnih i završnih ispita. Pored diplome, svaki pojedinac polaganjem ovakvog ispita stiče i tzv. dodatak diplomi – *Uverenje o položenim ispitima u okviru savladanog programa za obrazovni profil*, čime se na transparentan način poslodavcima predstavljaju stečene (proverene) kompetencije (ZOUV, 2014). Jedan od principa na kome se novi koncept završnog ispita, odnosno stručne mature zasniva je i uključivanje eksternih ocenjivača (poslodavaca) u ispitne komisije.²

2 *Priručnik za nastavnike – Ocenjivanje zasnovano na kompetencijama u srednjem stručnom obrazovanju* (2013), koji je izradio ZUOV, zajedno sa projektom „Podrška osiguranju kvaliteta sistema završnih ispita na nacionalnom nivou u osnovnom i srednjem obrazovanju“ koji je podržala EU, kao jedan od preduslova za ocenjivanje zasnovano na kompetencijama prepoznaje eksterno ocenjivanje.

U reformskom periodu bitnu ekspertsku podršku je pružala i Evropska fondacija za osposobljavanje (*European Training Foundation – ETF*), koja pomaže zemljama u procesu priključenja EU da razviju znanja i veštine stanovništva i da promovišu bolje životne uslove, aktivno građanstvo i demokratska društva koja poštuju ljudska prava i kulturne različitosti. Projekti „Tranzicija od obrazovanja do rada“, „Širenje informacija o politikama Evropske unije u oblasti srednjeg stručnog obrazovanja i dobroj praksi Zapadnog Balkana i zemalja kandidata“, „Ključne kompetencije za doživotno učenje u Srbiji“, i drugi, bili su bitni za određivanje strateških i praktično-političkih prioriteta koji su u skladu sa Strategijom Evropa 2020, kopenhaškim procesom i sa *Bruges Communiqué*-om. Ovi procesi naglašavaju važnost razvoja veština za održivi razvoj, zapošljavanje i socijalnu koheziju i usmeravaju reformske pravce koji se odnose na srednje stručno obrazovanje.

lako je očigledno dosta toga urađeno u procesu reforme srednjeg stručnog obrazovanja, do danas su dometi nacionalnih i međunarodnih projekata ipak ostali ograničeni, a nesprovođenje ionako zakasnelih zakonskih i sistemskih intervencija dodatno je usporilo usklađivanje sistema srednjeg stručnog obrazovanja sa potrebama privrede. Zbog toga većina stručnih

škola i dalje ne nudi naprednija znanja i mogućnost sticanja kompetencija koje su u skladu sa novim proizvodnim procesima i uslugama, a privreda se ne vidi kao bitan saradnik i učesnik u procesu reformisanja obrazovanja, već i dalje samo kao nužni socijalni partner. Na ovaj način se utiče na dalje povećanje budžetskih izdataka za školovanje, koje nažalost učenike u velikoj meri vodi na evidenciju nezaposlenih.

Ovaj problem je iznova prepoznat i potenciran i u ovogodišnjem Izveštaju Evropske komisije o napretku Srbije u procesu pristupanja Evropskoj uniji za 2014. godinu. U izveštaju se naglašava da je reforma stručnog obrazovanja, koje trenutno ne zadovoljava potrebe tržišta rada, jedan od bitnijih prioriteta, ali je ostvaren neznatan napredak. Postoji realna potreba racionalizacije broja srednjih stručnih škola i uvođenja u redovne programe većeg broja novih obrazovnih profila koji su relevantniji za tržište.

SARADNJA SREDNJIH STRUČNIH ŠKOLA I PRIVREDE U CILJU PODIZANJA ZAPOŠLJIVOSTI MLADIH

Neadekvatno ili preusko shvatanje saradnje poslodavaca i srednjih stručnih škola koje je nedovoljno usmereno na povećanje zapošljivosti mladih, ogleda se, između ostalog, u sledećem:

- **Upisna politika u srednje stručne škole** nije u skladu sa principima održivog lokalnog ekonomskog razvoja, ali ni sa opdajućom stopom nataliteta, što predstavlja sve veći demografski problem Republike Srbije. Proces donošenja odluke o planu upisa koji škola predlaže Ministarstvu nije u dovoljnoj meri zasnovan na partnerstvu svih zainteresovanih strana, te često izostaje očekivani efekat da škole upisuju i školuju adekvatan broj potrebnih kadrova, koji bi u školi sticali potrebna i primenjiva znanja i veštine, zahvaljujući kojima bi uspešno nastavljali školovanje ili se (samo)zapošljavali. Privreda/poslodavci se ne percipiraju kao mogući inicijatori, koautori programa i/ili implementatori obrazovnih programa u okviru formalnog sistema obrazovanja.
- **Praktična nastava i profesionalna praksa³ (dalje u tekstu stručne prakse) u oglednim obrazovnim profilima i profilima zasnovanim na standardu kvalifikacija** se ne ostvaruje u potpunosti prema planu. Potencijali stručne prakse za usavršavanje i potencijalno zapošljavanje učenika po završetku škole, nisu dovoljno prepoznati i iskorišćeni. Nedostaju mehanizmi za kontrolu i unapređenje kvaliteta učeničkih praksi.

3 Termini koji su prepoznati u članu 30. Zakona o srednjem obrazovanju i vaspitanju.

- **Završni ispiti i stručne mature u oglednim obrazovnim profilima kao i profilima zasnovanim na standardu kvalifikacija**, ne vide se u dovoljnoj meri kao mesto susreta učenika koji završavaju jednu fazu svog obrazovanja i potencijalnih poslodavaca. Poslodavci se u ovom kontekstu vide isključivo kao eksterni ocenjivači učenika. Škole ne prate u dovoljnoj meri i sistematski razvoj karijere učenika kako bi dobijali povratne informacije o efektivnosti i relevantnosti ishoda obrazovnog procesa.

Imajući navedeno u vidu možemo konstatovati da je trenutno stanje u domenu povezanosti srednjeg stručnog obrazovanja i privrede, praćeno kroz prizmu upisne politike, praksi i završnih/maturskih ispita po novom konceptu, dosta daleko od strateške vizije. Naime, Strategija razvoja obrazovanja do 2020. godine je kao ciljeve postavila povećanje efektivnosti i relevantnosti srednjeg stručnog obrazovanja. Efektivnost se prati preko broja učenika srednjih stručnih škola koji aktivno traže posao i onih koji nastavljaju dalje školovanje. Stanje kojem se teži jeste da se do 2020. god. 40-50% onih koji su završili četvorogodišnje srednje stručne škole upisuju u visoko obrazovanje, a preostali aktivno traže posao. Relevantnost se određuje kao usklađivanje potreba tržišta rada sa ponudom kvalifikacija u stručnom obrazovanju i obuci na osnovu stalnog istraživanja potreba za kompetencijama u okviru sektorskih veća.

Iako je dosta urađeno u procesu reforme srednjeg stručnog obrazovanja, većina stručnih škola još uvek ne nudi naprednija znanja i mogućnost sticanja kompetencija koje su u skladu sa novim proizvodnim procesima i uslugama, niti učenicima omogućuje da tokom obrazovnog procesa u formalnom sistemu obrazovanja na adekvatan način uče od uspešnih privrednih subjekata i stupaju u kontakte sa potencijalnim poslodavcima.

Beogradska otvorena škola se ovim sažetim predlogom praktične politike zalaže za dalje sprovođenje reforme srednjeg stručnog obrazovanja u Srbiji koja bi mladima, koji su obuhvaćeni ovim sistemom, pružila priliku za sticanje relevantnih znanja i povezivanje sa svetom rada još tokom školovanja, kroz unapređenje efektivnosti i relevantnosti upisnih politika, stručnih praksi, završnih i maturalnih ispita.

POTREBNA JE ODLUČNOST U SPROVOĐENJU STRATEŠKE VIZIJE KVALITETNOG, UČINKOVITOG I SAVREMENOG SREDNJEG STRUČNOG OBRAZOVANJA UZ SARADNJU SVIH ZAINTERESOVANIH STRANA

Srednje stručno obrazovanje prema Strategiji obrazovanja do 2020. godine treba da obezbedi svakom pojedincu mogućnosti i uslove da stekne stručne

kompetencije **radi efikasnijeg uključivanja u svet rada** i nastavka školovanja. Strategijom i akcionim planom za njeno sprovođenje predviđa se uključivanje poslodavca u proces programiranja, razvoja i realizacije srednjeg stručnog obrazovanja i vaspitanja.

Prema *Nacionalnoj Strategiji zapošljavanja za period od 2011. do 2020. godine* razvoj stručnog obrazovanja i obuka treba da dovede do **povećanja zapošljivosti radne snage** i usklađenosti ponude i potražnje, **usklađenosti sistema obrazovanja i obuka sa potrebama tržišta rada**, boljeg pristupa doživotnom učenju, posebno za ugrožene grupe. *Nacrt Strategije razvoja preduzetništva i konkurentnosti za period od 2014. do 2020. godine* predviđa uključivanje u nastavne programe stručnih škola, u što većoj meri, praktičnog rada i radne prakse, kako bi mladi na tržište rada izašli sa već primenljivim znanjima.

U svojim naporima i inicijativama za smanjenje nezaposlenosti mladih, počevši od 2012/2013. godine, i Evropska unija sve aktivnije prepoznaje značaj stručnog obrazovanja. Tako EU Paket za zapošljavanje mladih u okviru Inicijative za zapošljavanje mladih (*Youth Employment Initiative, 2013 – Youth Employment Package*), podrazumeva sve aktivnije uključivanje Evropskog saveza za stručne prakse (*European Alliance for Apprenticeships - EAFa*), koji bi trebalo

da u velikoj meri doprinese uklanjanju prepreka za zapošljavanje mladih, a tri glavna pravca akcije su: reforma sistema stručnih praksi; promovisanje stručnih praksi i koristi koje imaju; pametno korišćenje finansiranja i drugih resursa.

Sistem stručnog obrazovanja visoko nalazi svoje mesto i među prioritetima Erasmus + programa čiji je cilj da pomogne obrazovnim institucijama i privredi kako bi se ostvarile bliske veze između obrazovanja, praksi i sveta rada uopšte. Sve u svemu, Erasmus + će pomoći unapređenje zapošljivosti mladih, te doprineti povećanju konkurentnosti evropske ekonomije.

ULOGA SREDNJEG STRUČNOG OBRAZOVANJA JE I DA OMOGUĆI STICANJE KOMPETENCIJA POTREBNIH ZA UKLJUČIVANJE U SVET RADA, MEĐUTIM I PORED DOSADAŠNJIH REFORMI:

► nezaposlenost mladih je visoka

– veoma je izražena dugoročna nezaposlenost lica sa srednjim nivoom obrazovanja, što je indikator od izuzetne važnosti za ovaj dokument – u oktobru 2014. godine od 218.091 nezaposlenih sa IV stepenom stručne spreme⁴ prijavljenih na evidenciji NSZ, čak 68.506 traži zaposlenje po prvi put. To je povećanje u odnosu na isti mesec 2013. godine kada ih je bilo 66.989.

⁴ Broj uključuje gimnazijalce i one sa završenim srednjim umetničkim školama.

► poslodavcima nedostatak kadrova predstavlja sve veći problem

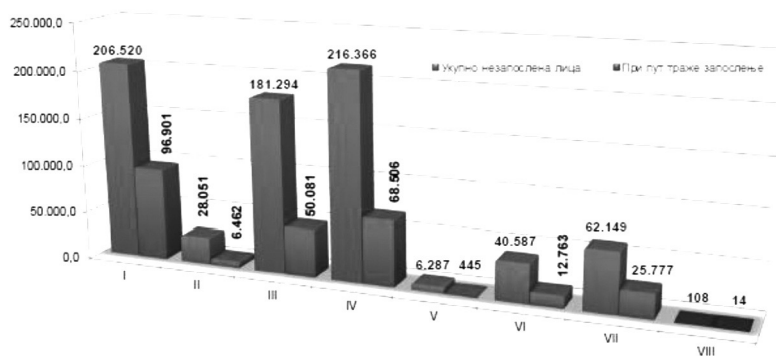
– na listi prepreka u razvoju poslovanja nedostatak kadrova se primiče vrhu liste: 2006. – 8 mesto, 2008. – 7 mesto, 2010. – 6 mesto, 2012. – 4 mesto, 2013. – 3 mesto. U brojkama dobijenim u novijim istraživanjima to bi izgledalo ovako: neophodna ulaganja na nivou prosečnog privrednog društva u Srbiji, koje ima 8 zaposlenih, u dokvalifikaciju i dodatne obuke novozaposlenih, kao i u uvođenje u posao mladih (prvo zaposlenje) sa prosečno 114.725 dinara godišnje u 2007. godini porasla na 203.311 dinara u 2013. godini.⁵ Neosporno je da se od društveno odgovornih privrednika i poslodavaca, u skladu sa principima celoživotnog razvoja karijere i realnosti u kojoj se tehnologija i metodi poslovanja vrlo brzo menjaju, sa pravom treba očekivati ulaganje u obuku zaposlenih, a naročito početnika. Ipak, očigledno je da postoje jasni pokazatelji da privreda sve teže pronalazi adekvatne kadrove, pored toga što kroz poreski sistem, zajedno sa građanima, delimično finansira sistem obrazovanja u Srbiji.

► najveći broj mladih posle srednjeg obrazovanja nastavlja školovanje

– prema podacima RSZ iz 2013. godine, stopa nastavljanja daljeg obrazovanja

⁵ S obzirom da MSPP sektor u Srbiji čini 99,8% od ukupnog broja privrednih subjekata i učestvuje sa 65% zaposlenih od ukupno radno sposobnog stanovništva, a da srednje stručno obrazovanje čini ogroman udeo u srednjem obrazovanju (i na tržištu rada), uočava se ozbiljna neusklađenost stručnog obrazovanja i realnog sveta rada.

Dijagram 1: Broj nezaposlenih lica i lica koja prvi put traže zaposlenje prema stepenu stručne spreme u oktobru 2014. godine

posle srednje škole iznosi oko 92%. Evaluacija pojedinih oglednih profila takođe ukazuje na tendenciju nastavka školovanja. Već smo naveli da Strategija razvoja obrazovanja predviđa da se do 2020. god. 50-60% svršenih učenika četvorogodišnjih srednjih stručnih škola zapošljava, ili aktivno traži posao. Takođe, jedan od ciljeva stručnog obrazovanja jeste i *omogućavanje efikasnog uključivanja/tranzicije u svet rada*. U ovom kontekstu postavlja se pitanje opravdanosti ulaganja u srednje stručno obrazovanje koje za sada očigledno većinu svojih učenika usmerava na dalje školovanje i ne predstavlja u dovoljnoj meri odskočnu dasku za zapošljavanje.⁶

⁶ Što potvrđuju i nalazi najnovijih istraživanja koji pokazuju da 83% mladih smatra da znanje

U kontekstu konkretnih akcija i mera, u poslednjih par godina bilo je vrlo malo pomaka. Naime, iako je Strategija razvoja obrazovanja do 2020. godine predvidela usvajanje *Akcionog plana za sprovođenje i praćenje efekata*, taj dokument je predstavljen javnosti tek aprila ove godine, a njegovo usvajanje se očekuje do kraja 2014. Od sredine novembra ove godine na sajtu MPNTR može se preuzeti *Predlog akcionog plana za sprovođenje Strategije razvoja obrazovanja u Srbiji do 2020. godine*, u kome su načelni vremenski okviri revidirani, a instrumenti implementacije akcije detaljnije razrađeni. Ovakav pomak je pohvalan, ali je u cilju

stečeno tokom formalnog obrazovanja ne zadovoljava, ili samo delimično zadovoljava potrebe realnog sveta rada.

transparentnosti i participativnosti, **neophodno organizovati konsultativni proces kroz koji će se razmotriti i usaglasiti preporuke i sugestije relevantnih aktera, stručne javnosti, ali i organizacija civilnog društva.**

Prolongiranje neophodnih mera, dugoročno ulaganje u reformu srednjeg stručnog obrazovanja bez vidnih efekata, razvoj strategija koje se ne primenjuju u dovoljnoj meri, predstavljaju glavne izazove u procesu usklađivanja srednjeg obrazovanja sa potrebama privrede.

UPISNA POLITIKA U SREDNJE STRUČNE ŠKOLE NIJE U SKLADU SA PRINCIPIMA ODRŽIVOG LOKALNOG EKONOMSKOG RAZVOJA

Mreža stručnih škola nije usklađena sa potrebama privrede. Iako je ovaj problem prepoznat, nedostaje vidljiv plan njegovog rešavanja. Važnost optimizacije mreže srednjih stručnih škola prepoznata je u Strategiji razvoja obrazovanja do 2020.g., a kao rok za utvrđivanje kriterijuma za izradu mreže i njenu analizu i odluku o postepenoj promeni mreže je postavljena tek 2020. godina. Istovremeno, u informatoru o radu Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja iz novembra 2014. godine⁷ navodi se da je radna grupa

⁷ <http://www.mpn.gov.rs/o-ministarstvu/informator-o-radu>

za uspostavljanje kriterijuma za izradu mreže srednjih škola u Srbiji održala je tri sastanka i uradila predlog Uredbe o kriterijumima. Međutim, nije poznat sadržaj predloga ove Uredbe i rešenja koja se u njoj ističu. Nova mreža treba da bude rezultat obimnog i ozbiljnog istraživanja koje će biti sprovedeno na celokupnoj teritoriji Srbije u saradnji sa regionalnim privrednim komorama, regionalnim razvojnim agencijama, udruženjima proizvođača, preduzetnika i poslodavaca koji nisu uključeni u komorski sistem, kao i sa lokalnim samoupravama.

Upis u obrazovne profile u stručnim školama je neusaglašen sa strukturom i potrebama lokalne privrede. Kako bi se obezbedio kvalitet, efektivnost i relevantnost srednjeg stručnog obrazovanja koje čini 74% ukupnog srednjeg obrazovanja, ključno je da se, u što je većoj meri to moguće, obezbedi kreiranje upisne politike srednjih stručnih škola koje su u skladu sa realnim potrebama tržišta rada. Međutim, u obrazovne profile za kojima postoji realna potražnja na tržištu rada se ne upisuje dovoljan broj učenika, dok se u profile za kojima ne postoji potražnja upisuje veliki broj učenika. U tom smislu, veoma je važno smanjenje upisa u ona područja rada gde se beleži visoka nezaposlenost mladih (što bi bilo u skladu i sa smernicama Evropske komisije datim u Izveštaju i napretku za 2014. godinu).

Na primer, kao i prethodnih godina, pa i decenija, nastavlja se upisivanje velikog broja učenika u područje rada *Ekonomija, pravo i administracija*, pa je tako ove godine upisna kvota (koja je bezmalo popunjena) stavljena na 12.026 mesta, što čini skoro preko 25% mesta u svim područjima rada. Istovremeno, prema podacima NSZ, u oktobru ove godine je na evidenciji nezaposlenih bilo najviše lica koja su klasifikovana u istoimenu grupu zanimanja – 81.472. Na drugoj strani ekstrema, područje rada *tekstilstvo i kožarstvo* već godinama čini blizu 2.0% ukupne upisne kvote (ove godine 2.19% - 1.262 mesta), iako su šivači tekstila među 5 najtraženijih zanimanja u 2014, a prema prognozama biće i u 2015. godini.

Ovde je bitno naglasiti da veliki izazov predstavlja i motivacija učenika koja ponekad izostaje iako pojedine škole pružaju mogućnost stipendiranja ili mesta u domovima učenika. Stoga je važno raditi na promeni statusa profesije.

Škole ne saraduju u dovoljnoj meri sa poslodavcima u kreiranju upisne politike. Kako bi se obezbedila zapošljivost učenika koji se upisuju u srednje stručne škole ključno je da škole kroz saradnju sa poslodavcima planiraju i promovišu upis perspektivnih obrazovnih profila. Oko 53% ispitanih poslodavaca smatra da na nivou njihove lokalne samouprave ili regiona ne

postoji dovoljna razmena informacija sa školama o tome koji su kadrovi potrebni, a koji će biti potrebni u narednom periodu (*Bolji uslovi za zapošljavanje mladih - uloga i značaj učeničke i stručne prakse*, UPS, 2014). Prema *Zakonu o srednjem obrazovanju i vaspitanju*, škola treba da kroz školski plan upisa pokaže da usklađuje upis sa potrebama privrede, ali se za učinkovito postizanje ove usklađenosti zakonom ne određuju preciznije procedure.

Odluka o upisu se uglavnom donosi na osnovu procena i podataka koji ne odražavaju realne potrebe privrede. *Zakon o srednjem obrazovanju i vaspitanju* predviđa da škola treba da vodi računa o potrebama privrede i mogućnostima daljeg školovanja budućih učenika kada planira broj učenika koje će upisati u narednoj školskoj godini. Ističe se i da škola treba da u saradnji sa predstavnicima organizacije nadležne za poslove zapošljavanja vodi računa o potrebama privrede. Međutim, neke procene pokazuju da svega 31% poslodavaca angažuje radnu snagu posredstvom Nacionalne službe za zapošljavanje (*Bolji uslovi za zapošljavanje mladih*, UPS, 2013), te nameću pitanje opravdanosti planiranja upisne politike u saradnji samo sa ovom institucijom. Škole treba da ostvaruju saradnju sa dodatnim relevantnim akterima na lokalnu i da primene jedan proaktivniji pristup kako bi došle do više različitih izvora podataka.

U planiranju uvođenja oglednih obrazovnih profila ne uvažava se u dovoljnoj meri mišljenje predstavnika privrede. S obzirom da je kreiranje oglednih profila način unapređivanja kvaliteta srednjeg stručnog obrazovanja i put za usklađivanje sa tržištem rada, važno je da se uzmu u obzir potrebe i stavovi predstavnika privrede. *Stručno uputstvo - Metodološki okvir za razvoj, ostvarivanje, praćenje i vrednovanje programa oglada u srednjem stručnom obrazovanju*, koje je Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja izdalo aprila 2014. godine, predviđa da predlagači oglada mogu da se obrate za podršku sektorskim većima u kojima se nalaze predstavnici privrede. Međutim, kako su zapravo prestala sa radom, faktički nije utvrđen način za uključivanje mišljenja poslodavaca, naročito na lokalnom nivou.

Mi se zalažemo za razvoj i primenu mehanizama za kreiranje upisne politike u srednje stručne škole kojima će se obezbediti i podsticati aktivnije učešćivanje poslodavaca u analizi potreba za konkretnim obrazovnim profilima, davanju stručnog mišljenja i pripremi inicijativa za nove ogledne profile.

STRUČNA PRAKSA U OGLEDNIM OBRAZOVNIM PROFILIMA I PROFILIMA ZASNOVANIM NA STANDARDIMA KVALIFIKACIJA SE NE OSTVARUJE U POTPUNOSTI PREMA PLANU

Da bi stručna praksa omogućila učenicima da razvijaju kompetencije koje su im potrebne za kasnije zapošljavanje, ***neophodno je unaprediti njen kvalitet*** kroz izbor odgovarajućih ustanova za praktičnu nastavu, kreiranje relevantnog plana i programa prakse kao i stalnog praćenja i vrednovanja njene realizacije.

Škole nisu u dovoljnoj meri usmerene na uspostavljanje saradnje sa poslodavcima koji mogu da obezbede najbolji kvalitet prakse. U zakonodavnom okviru koji je trenutno na snazi, ***ne postoji sistemsko rešenje u vezi sa kriterijumima za izbor privrednih društava i ustanova za praktičnu nastavu.*** Takođe, još uvek nisu u potpunosti definisani, a samim tim ni ozvaničeni indikatori za ocenu stručne prakse u procesu eksterne evaluacije škola. S druge strane, sticanje relevantnih stručnih kompetencija koje su prepoznatljive i potrebne za uključivanje u svet rada i omogućuju zapošljavanje, odnosno samostalno započinjanje posla, prepoznato je u strateškim dokumentima. U tom

kontekstu, škole su u velikoj meri prepuštene sebi u uspostavljanju delotvornih socijalnih partnerstava. Pojedini podaci iz istraživanja vezanih za evaluaciju oglednih profila Zavoda za vrednovanje kvaliteta obrazovanja i vaspitanja (2011) ukazuju na to da škole često biraju mesta za praktičnu nastavu na osnovu svog poznanstva sa vlasnikom preduzeća ili spremnosti vlasnika da u svom preduzeću obučava učenike.

Ukoliko je ovo slučaj, može se zaključiti da u značajnom broju slučajeva škole za saradnju ne biraju one poslodavce koji bi u najvećoj meri mogli da doprinesu realizaciji učeničke prakse. Iako je uspostavljanje saradnje sa poslodavcima na osnovu ličnih poznanstava legitimno, postavlja se pitanje nedovoljne iskorišćenosti potencijala praktične nastave i učeničke prakse da učenicima olakšaju tranziciju iz sveta obrazovanja u svet rada.

Ne postoje funkcionalni mehanizmi koji bi omogućili motivisanost predstavnika privrede za aktivno učešće u realizaciji stručnih praksi.

Pored izostanka kriterijuma za izbor mesta gde će se obavljati praktična nastava, kako bi se uključile odgovarajuće ustanove važno je postojanje mehanizma obezbeđivanja motivisanosti predstavnika privrede da sarađuju sa srednjim stručnim školama. Iako je u interesu poslodavaca da kroz organizovanje prakse pomognu razvoj neophodne radne

snage, velika većina poslodavaca (pre svega u sektoru MSP) raspolaže ograničenim ljudskim i vremenskim resursima, što ih onemogućava da bez dodatnih podsticaja prodube saradnju sa stručnim školama. Određena motivisanost poslodavaca postoji - 69.8% poslodavaca koji nikada nisu organizovali praksu imaju potrebu ili želju da je realizuju (UPS, 2014) – ali ipak bi značajan podsticaj predstavljala finansijska pomoć. Naime, u dva istraživanja (UPS 2013,2014) oko 65% predstavnika preduzeća navode da su im potrebna finansijska sredstva kao podrška u organizovanju prakse.

Sistem zakonske i podzakonske regulative za *finansijsku stimulaciju poslodavaca* i dalje stoji u mestu, a *sistem akreditacije i sertifikacije poslodavaca* kod kojih se realizuje stručna praksa takođe još uvek nije razvijen.

Škole u evaluaciji saradnje na realizaciji stručne prakse sa predstavnicima privrede ***ne uzimaju u obzir podatke o zapošljavanju učenika.*** Praćenje zapošljavanja učenika je važno kako bi se utvrdilo da li saradnja sa poslodavcima ispunjava jedan od ciljeva – sticanje kompetencija važnih za tržište rada. Iako najveći broj škola ocenjuje stručne prakse kao oblast u kojoj je saradnja sa poslodavcima i privrednicima sa lokala dobra, trećina škola ni na koji način ne prate dalje obrazovanje ili zapošljivost učenika, a

one koje to čine najčešće to ne rade na sistematičan način.⁸

ZAVRŠNI I MATURSKI ISPITI NE VIDE SE U DOVOLJNOJ MERI KAO MESTO SUSRETA UČENIKA I POTENCIJALNIH POSLODAVACA

Zapošljavanje učenika nije prepoznato kao jedan od poželjnih ishoda učešća predstavnika privrede u ispitnim komisijama. Učenici kroz polaganje završnih i maturalnih ispita mogu da demonstriraju svoju osposobljenost za rad pred predstavnicima privrede. Uloga poslodavaca u ispitnim komisijama se određuje u *Priručnicima o polaganju završnih i maturalnih ispita*, u kojima se detaljno opisuje način pripreme, organizacije i realizacije ispita. Tu se ujedno ističe da njihovo učešće doprinosi isključivo unapređenju metodologije ocenjivanja. Predstavnici privrede – eksterni ocenjivači se ne percipiraju i kao potencijalni poslodavci maturanata. Iako je primaran razlog učešća eksternih članova ispitnih komisija unapređenje objektivnosti i relevantnosti ocenjivanja kroz uključivanje kompetentih i obučениh ocenjivača, dodatna vrednost njihovog

⁸ U septembru 2014.g. profesionalni tim Beogradske otvorene škole sproveo je istraživanje saradnje srednjih stručnih škola sa poslodavcima i privrednicima sa lokala. Upitnik koji sadrži 7 pitanja prosleden je svim srednjim stručnim školama, od kojih su 100 škola prosledile nazad popunjen upitnik. S obzirom na to da nije moguće utvrditi koliko je ovaj uzorak škola reprezentativan, važno je da se sačuva oprez prilikom generalizacije dobijenih podataka.

učešća bi mogla da bude prepoznata kroz ostvarivanje bliže saradnje škola i poslodavaca u cilju eventualnog zapošljavanja najboljih učenika.

Kriterijumi za izbor privrednika koji bi uzeli učešće u ispitnim komisijama nisu usmereni na podsticanje

zapošljavanja učenika. Približno 90% i više poslodavaca koji učestvuju u ispitnim komisijama se izjašnjava da bi zaposlilo ili preporučilo učenike koji su uspešno položili ispit.⁹ Iako ovi podaci potvrđuju pre svega kvalitet ispita, smatramo da je učešće predstavnika struke u ispitnim komisijama prilika za produbljivanje socijalnih partnerstava i unapređivanje zapošljivosti maturanata.

U *Ocenjivanju zasnovanom na kompetencijama* se kao kriterijum za izbor eksternih ocenjivača navodi da oni treba da budu obučeni i kompetentni za oblast koju ocenjuju. Pošto je učešće poslodavaca u ispitnim komisijama pre svega u ulozi eksternih ocenjivača, ovi kriterijumi jesu od najveće važnosti. Međutim, smatramo da se može uvažiti i njihova uloga kao poslodavaca i kao dodatni kriterijum uključiti i njihov potencijalni doprinos unapređenju zapošljavanja učenika.

⁹ Ovi podaci su zasnovani na izveštajima o praćenju realizacije završnih i maturalnih ispita Zavoda za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja iz 2009, 2012, 2013 i 2014. godine. U istraživanju iz 2014.godine je učestvovalo 120 poslodavaca iz 38 škola u kojima postoje obrazovni profili: poljoprivredni tehničar, prehrambeni tehničar, veterinarski tehničar i geodetski tehničar – geometar.

Škole često **ne koriste adekvatne načine za obezbeđivanje učešća poslodavaca** u ispitnim komisijama. Mehanizam izbora eksternih članova ispitnih komisija nije usmeren na biranje poslodavaca koji bi mogli da utiču na povećanje mogućnosti zapošljavanja učenika. Iako škole najčešće koriste ostvarena partnerstva i saradnju na realizaciji prakse za obezbeđivanje učešća eksternih članova ispitnih komisija, često se oslanjaju i na lična poznanstva zaposlenih u školi. Sa druge strane, mali broj škola koristi posrednike u obezbeđivanju učešća poslodavca (Tabela 1) (BOŠ, 2014), kao što su Privredna komora ili Nacionalna služba za zapošljavanje, iako bi ovo mogao da bude značajan način za unapređenje celokupne orijentisanosti škole ka socijalnom partnerstvu i da tako u krajnjoj konsekvenci podstakne saradnju škola i poslodavaca na zapošljivosti učenika. Unapređenjem saradnje sa

socijalnim partnerima škole mogu uspešnije da obezbede učešće uspešnih i reprezentativnih privrednih društava u ispitnim komisijama.

EFEKTIVNE I RELEVANTNE UPISNE POLITIKE, STRUČNE PRAKSE, ZAVRŠNI I MATURSKI ISPITI KAO PRILIKA MLADIMA ZA POVEZIVANJE SA SVETOM RADA

Kako bi se unapredila trenutna situacija važna je kontinuirana i sistematska saradnja srednjih stručnih škola i predstavnika poslodavaca u kreiranju upisne politike škola, organizovanju stručne prakse i završnih/maturskih ispita. U uslovima velikog pada privrednih aktivnosti i prilično malih budžetskih izdvajanja za prosvetu, realno je da veliki broj mera ne zaživi u punoj snazi. Stoga se ovde insistira na

Tabela 1: Stavovi predstavnika škola o učešću poslodavaca u ispitnim komisijama (BOŠ, 2014)

Na koji način je osigurano učešće predstavnika privrednika u ispitnim komisijama	
Preko ličnih poznanstava zaposlenih u školi	50.9% 29
Preko ostvarenih partnerstava i saradnje na realizaciji prakse	86% 49
Preko posrednika (Privredne komore, Nacionalne službe za zapošljavanje, Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja)	24.6% 14

korišćenju postojećih resursa, te većem korišćenju organizacionih kapaciteta unutar sistema stručnog obrazovanja i privrednih subjekata na tržištu rada.

PREPORUKE ZA UNAPREĐENJE UPISNE POLITIKE, STRUČNE PRAKSE I ZAVRŠNIH/MATURSKIH ISPITA

U skladu sa realnim stanjem i postojećim strateškim i zakonodavnim okvirom Beogradska otvorena škola se zalaže za sledeće korake koji treba da doprinesu poboljšanju trenutnog stanja u oblasti srednjeg stručnog obrazovanja i zapošljavanja mladih.

SISTEMSKE PREPORUKE

Unaprediti institucionalne mehanizame za povećanje efektivnosti i relevantnosti upisne politike, stručnih praksi, završnih/maturskih ispita u srednjem stručnom obrazovanju.

- Sprovesti konsultacije za javnu diskusiju o predlozima sadržanim u revidiranom Akcionom planu za sprovođenje i praćenje efekata Strategije razvoja obrazovanja do 2020. Budući da se rešenja sadržana u Akcionom planu odnose na značajan vremenski period, kao i da će uticati na nekoliko generacija građana, neophodno u javnu diskusiju o predlozima uključiti i predstavnike zainteresovane i stručne javnosti, posebno organizacija civilnog društva i uvažiti predloge koje mogu izneti.

- Reaktivirati i uspostaviti kontinuiran rad Sektorskih veća za sve oblasti delatnosti. Učiniti funkcionalnim Sektorska veća za učešće privrede u programiranju, razvoju i realizaciji srednjeg stručnog obrazovanja. Uključiti bar 30% poslodavaca u rad Sektorskih veća. Pored IPA projekata¹⁰ koji su i do sada korišćeni za osnivanje oglednih sektorskih veća, potrebno je predvideti i trajnije mere koje će garantovati održivost.
- Ukoliko se mehanizam oglednih Sektorskih veća nije pokazao kao funkcionalan i održiv, neophodno je osmisлити alternativni oblik systemske saradnje predstavnika privrede i obrazovanja na utvrđivanju predloga potrebnih kvalifikacija i pružanju podrške u izradi standarda kvalifikacija u okviru sektora.
- Donošenje zakonskog okvira za socijalno partnerstvo kojim bi se predvidela i uredila finansijska stimulacija (npr. kroz poreske olakšice) i/ili sertifikacija, tj. profesionalno priznavanje poslodavaca u čijim se privrednim društvima realizuje praktična nastava i onih koji učestvuju u ispitnim komisijama kao eksterni ocenjivači.

¹⁰ Iskoristiti potencijal programa međunarodne pomoći predviđenih u procesu pristupanja Srbije EU za revitalizaciju sektorskih veća, a u skladu sa prioritetima i merama za njihovo ostvarivanje predviđenim u dokumentu *Nacionalni prioriteti za međunarodnu pomoć (NAD) za period 2014-2017. godine sa projekcijama do 2020. godine.*

- Ubrzati donošenje Nacionalnog okvira kvalifikacija za celoživotno učenje.
- Povećati uključenost predstavnika privrede i poslodavaca u procesu oblikovanja obrazovne politike (npr. kroz članstvo u Nacionalnom prosvetnom savetu).
- Vršiti procenu budućih potreba tržišta rada kroz konsultacije sa poslodavcima i sindikatima. Procena razvojnih pravaca i potreba privrede na lokalnom i regionalnom nivou može da se sastoji u analizi dostupnih podataka o potrebama i planovima razvoja privrede u datoj opštini/regionu. Takođe, jednom u četiri godine lokalne samouprave bi trebalo da sprovedu istraživanje o prognozi potreba za kadrovima anketiranjem najmanje 15% privrednih subjekata sa svoje teritorije.
- Privredne komore i poslodavačka udruženja treba da promovišu partnerstva između srednjih stručnih škola i preduzeća, kako bi motivisali veći broj poslovnih ljudi/preduzetnika da se uključe u realizaciju stručnih praksi i završni/maturskih ispita.
- U *Godišnjim planovima rada srednjih stručnih škola* predvideti periodične konsultativne radionice ili sastanke predstavnika škole sa poslodavcima (poslodavačka

udruženja), lokalnom samoupravom, Nacionalnom službom za zapošljavanje, Kancelarijama za mlade i organizacijama civilnog društva. Ovi sastanci treba da posluže za prikupljanje podataka o potrebama privrede neophodnih za adekvatno kreiranje školskog plana upisa, obezbeđivanja predstavnika poslodavca u ispitnim komisijama i realizacije stručne prakse.

- Definisati procedure i razviti metodologije za sistematsko praćenje zapošljavanja i daljeg nastavka školovanja bivših učenika srednjih stručnih škola.

PREPORUKE ZA UNAPREĐENJE UPISNE POLITIKE

- Predlog Uredbe o kriterijumima za izradu mreže srednjih škola u Srbiji staviti na uvid stručne i zainteresovane javnosti kako bi se kroz proces dijaloga i saradnje između države, socijalnih partnera i organizacija civilnog društva osiguralo donošenje odluka koje će biti zasnovane na pravednosti, dostupnosti, ali i efikasnosti i opravdanosti ulaganja poreskih obveznika u obrazovanje.
- Formulirati precizne, ali i fleksibilne procedure, za usklađivanje školskog plana upisa srednjih stručnih škola sa potrebama privrede, u skladu sa *Priručnikom za srednje stručne škole*

– Kreiranje upisne politike u srednje stručne škole u cilju održivog lokalnog ekonomskog razvoja, koji su izradili Beogradska otvorena škola i USAID:

- Formiranje školskog tima koji će se baviti kreiranjem školskog plana upisa;
 - Identifikovanje i kontinuirano konsultovanje sa relevantnim akterima na lokalnom nivou;
 - Prikupljanje podataka o stanju na tržištu rada i u lokalnoj privredi korišćenjem više različitih izvora;
 - Kreiranje i primena inovativnih metodologija prognoze razvojnih pravaca i potreba privrede na lokalnom, regionalnom i nacionalnom nivou.¹¹
- Kreirati i primeniti podsticajne mehanizme za učestvovanje predstavnika privrede u analizi potreba za konkretnim obrazovnim profilima i pripremi inicijativa za nove profile.
 - Planirati i sprovesti promotivne kampanje, korišćenem novih tehnologija, za obrazovne profile za kojima postoji realna potreba na tržištu rada.
 - Aktivnije uključivanje i informisanje roditelja o perspektivnim zanimanjima i zanatima.

¹¹ Priručnik koji sadrži detaljniju elaboraciju ovih preporuka se može pronaći na http://www.bos.rs/cgcc/uploaded/WEB__Prirucnik%20za%20srednje%20skole.pdf

PREPORUKE ZA UNAPREĐENJE STRUČNE PRAKSE

- Podzakonskim aktom koji donosi resorno ministarstvo regulisati i razraditi način i uslove obavljanja učeničke prakse, obaveze stručnih škola i učenika, kao i poslodavaca u utvrđivanju programa prakse i njenom izvođenju.
- Informisati i obučiti škole za korišćenje autonomije koju omogućuje Strategija razvoja obrazovanja 2020. i novi Zakon o srednjem obrazovanju, kako bi se:
 - Unapredile kompetencije nastavnika praktične nastave putem njihovog umrežavanja i kontinuirane saradnje sa poslodavcima;
 - Podigao značaj saradnje sa poslodavcima, koristili resursi i organizacioni kapaciteti privrednih asocijacija kao što su Privredna komora Srbije, Asocijacija mikro i malih preduzeća, Unija poslodavaca Srbije, ali i drugih organizacija civilnog društva kao što je Beogradska otvorena škola;
 - Putem uspostavljanja interaktivne mreže poslodavaca – davalaca prakse i strukovnih asocijacija stručnih škola osiguralo sistemsko učešće poslodavaca u pripremi programa stručne prakse.
- Definisati kriterijume za izbor privrednih društava – poslodavaca

koji treba da sprovedu učeničku praksu.

- Potrebno je usaglasiti termine obavljanja prakse sa mogućnostima poslodavaca da obezbede podsticajne radne zadatke i adekvatno mentorstvo za učenike.
 - Unapređivati mentorstvo tokom učeničke prakse kroz redefinisavanje i promociju koncepta mentorstva.
 - Uvesti akreditaciju i licenciranje mentora na učeničkoj praksi.
- Karijernim vođenjem i savetovanjem uticati na stvaranje pozitivnih vrednosnih stavova učenika prema praksi kako bi uvideli potencijalni doprinos stručne prakse njihovom lakšem i bržem zapošljavanju.
- Motivisati učenike za praksu uvođenjem različitih oblika informisanja o radu privrednih društava-poslodavaca (predavanja, tribine, virtuelna praksa, provođenje dana na poslu (job shadowing), demonstracije inovacija u radu, posete školama predstavnika zanimanja i privrede...).

PREPORUKE ZA UNAPREĐENJE ZAVRŠNIH I MATURSKIH ISPITA

- Kriterijume za izbor privrednih društava – poslodavaca koji treba da učestvuju realizaciji završnih ispita/maturskih ispita, kao eksterni ocenjivači u ispitnim komisijama,

definisati tako da preporuče školama da u ispitne komisije, gde god je to moguće, a da ne naruši objektivnost i kvalitet ocenjivanja, uključuje *potencijalne poslodavce*.

- Unaprediti mehanizme kojima bi se poslodavcima omogućilo da daju stručno mišljenje iz različitih uloga:
 - inicijatori programa;
 - koautori programa;
 - implementatori programa;
 - članovi komisija za završne/maturske ispite.
- U Priručnike o polaganju završnih/maturskih ispita za svaki obrazovni profil, koje priprema Zavod za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja:
 - uključiti efektivnije zapošljavanje maturanata kao jedan od željenih ishoda učešća eksternih ocenjivača iz redova privrede;
 - uspostaviti jasne procedure za kontaktiranje poslodavaca preko posrednika (obrazovne institucije, Privredne komore, NSZ, poslodavačka udruženja).
- Uspostaviti sistem pisanja/davanja preporuka za učenike koji su uspešno položili završni/maturski ispit od strane poslodavaca.

ZAKLJUČNA PORUKA

U okviru Strategije za razvoj obrazovanja do 2020. kao i u relevantnim zakonima i pravilnicima prepoznata je potreba povezivanja predstavnika privrede i srednjih stručnih škola u procesu kreiranja upisnih politika, organizovanja stručnih praksi i realizovanja završnih/maturskih ispita. Međutim, da bi ovo povezivanje bilo efikasnije i delotvornije, naročito u trenutnoj ekonomskoj situaciji, važno je razraditi konkretne mehanizme uspostavljanja saradnje prilikom planiranja upisa, organizovanja stručne prakse i završnih/maturskih ispita koji treba da budu usmereni na brže i lakše zapošljavanje učenika. Preporuke koje smo predložili usmerene su na to da se korišćenjem postojećih resursa, kao i unapređenjem nekih aktuelnih praksi i procedura, podstakne smanjenje nezaposlenosti mladih kroz podizanje njihove zapošljivosti. Na taj način možemo uticati na rešavanje problema nezaposlenosti mladih sa jedne strane i nepostojanja obučanih kadrova sa druge strane.

Da bi se ostvarili navedeni ciljevi nužna je otvorena i kontinuirana saradnja obrazovnih institucija, srednjih stručnih škola, organa lokalne samouprave, poslodavaca i privrede, organizacija civilnog društva, kako na lokalnom, tako i na regionalnom, odnosno nacionalnom nivou. Samo kroz zalaganje, zainteresovanost i svest o zajedničkom interesu i odgovornosti koju ima

svaki od navedenih aktera, moguće je doprineti sveukupnom unapređenju sistema srednjeg stručnog obrazovanja.

Do kreiranja ovog predloga praktične politike i formulacije konkretnih preporuka došlo se kroz participativan dijaloški proces zainteresovanih strana: srednjih stručnih škola, poslodavaca i poslodavačkih udruženja i predstavnika institucija; kao i kroz istraživački proces vezan za saradnju srednjih škola i poslodavaca. Takođe, ovaj dokument se nadovezuje na predlog praktične politike koji je izradila Beogradska otvorena škola 2013. godine: MUSTRA – Model usaglašavanja sistema obrazovanja i tržišta rada, a koji se bavio pitanjem unapređenja saradnje poslodavaca i srednjih stručnih škola u Beogradu.

Ovaj dokument je nastao u okviru programa "Dostojanstven rad", koji sprovodi SOLIDAR Suisse/ Swiss Labour Assistance (SLA) – Kancelarija u Srbiji, a u sklopu projekta Beogradske otvorene škole MUSTRA – Model usaglašavanja sistema obrazovanja i tržišta rada. Mišljenja i stavovi izraženi u dokumentu predstavljaju stavove autora i ne odražavaju nužno zvanične stavove Solidar Suisse.

SOLIDAR
SUISSE

Swiss Labour Assistance SLA
Kancelarija u Srbiji

